

■ Les bibliographies nationales courants i retrospectives dins del marc del control bibliogràfic universal

Marcelle Beaudiquez

*conservadora del Bureau d'utilisa-
tion des données du Centre de coor-
dination bibliographique et techni-
que de la Bibliothèque nationale de
Paris.*

*Traduït de l'original francès per
Leonor Vela, professora de Biblio-
grafia de l'Escola Universitària de
Biblioteconomia i Documentació de
Barcelona.*

**Conferència pronunciada dins del marc de
la celebració de la publicació de les ISBD en català,
el dimarts 29 d'abril del 1987,
a l'Institut Català de Bibliografia de Barcelona.**

■ 1. EL CONTROL BIBLIOGRÀFIC UNIVERSAL

Des de la fi del segle XV, a la majoria dels països europeus, la producció de llibres impresos ha comportat paral·lelament la compilació de llistes destinades a donar compte d'aquests llibres impresos. Primer van ser els catàlegs dels dipòsits on es trobaven aplegats aquests documents (de fet les biblioteques dels monestirs en foren el cas més freqüent), o unes llistes especialitzades confeccionades per savis erudits sobre la disciplina de llurs estudis; després, un segle més tard, assistim a la fabricació de catàlegs fets per llibreters que concorrien a les grans fires alemanyes, com la de Frankfurt; més tard encara, alguns llibreters, com A. Maunsell a la Gran Bretanya, van començar a recollir les novetats editorials, autèntiques antecessores de les grans bibliografies nacionals. De fet, però, solament a partir del segle XVIII i sobre tot del XIX van començar-se a multiplicar les compilacions bibliogràfiques a causa, per una banda, de la més ampla difusió de les idees i, per l'altra, gràcies als nous mitjans industrials de fabricació del llibre imprès. Compilacions encarregades al mateix temps de fer conèixer tot el que acabava de publicar-se per tal d'estimular les compres de llibres, i també de controlar la creixent producció editorial per tal de conèixer-la millor i identificar-la (el primer aspecte ben conegut de tots, el de la supervisió d'aquesta producció, no ens afecta directament ara).

El segle XIX ha contemplat, per tant, el desenvolupament de la tasca dels llibreters i dels bibliògrafs, fossin o no bibliotecaris. Davant del creixement continuat de la producció impresa, els individus aïllats no pogueren garantir durant més temps, i ells tot sols, les compilacions bibliogràfiques. Els organismes prengueren el relleu: instituts del llibre, sindicats de llibreters o biblioteques nacionals. Dos tipus de compilacions varen establir-se paral·lelament:

- les compilacions de llibreters, ràpides quant a llur publicació, vinculades a l'actualitat, molt sovint selectives, destinades principalment a les adquisicions;

- les compilacions d'organismes públics o semi públics, més preocupades per l'exhaustivitat i destinaes per damunt de tot a identificar de manera científica una producció cada cop més creixent.

Aquesta era la situació a la majoria dels països industrialitzats occidentals a començaments dels anys 60. En aquesta època el món occidental es troba en una fase de creixement i de canvi que tindrà unes repercussions decisives dins el col·lectiu de les biblioteques. Els Estats Units van desencadenar un procés nou. De fet, i dins d'un context en expansió, les universitats americanes es desenvolupen, nombroses biblioteques universitàries són creades, i cal furnir-les de col·leccions que han de ser posades a l'abast dels estudiants tot garantint-los una catalogació satisfactòria. La tasca és enorme. El 1966, la Biblioteca del Congrés llança el seu programa de recursos catalogràfics compartits (Shared Cataloguing Programme) i anuncia que desitja usar les notícies fetes per

altres països si no resulten incompatibles amb les pràctiques de catalogació pròpies. Aquest programa, que no suposa cap novetat autèntica, comportarà, no obstant això, dos tipus de conseqüències positives:

— les reunions sobre les pràctiques de catalogació es multipliquen i des-
emboquen en l'elaboració de normes internacionalment acceptades;

— els serveis d'adquisicions i de catalogació, que la Biblioteca del Congrés obre a molts àmbits del Tercer Món, donaran un estímul nou als mateixos països en el domini biblioteconòmic i els tornarà sensibles als problemes de compilacions bibliogràfiques.

En efecte, al final dels anys 60, el procés de descolonització està molt avançat; nombrosos països esdevinguts independents desitgen construir un sistema bibliogràfic nacional i, per això, disposar de regles o de models que els permetin participar immediatament en activitats internacionals. Finalment, i sempre dins la mateixa època, es descobreixen possibilitats noves ofertes per l'automatització de l'«stockage» de les dades.

Tots aquests factors diversos fan que a començament dels anys 70, i d'això en pot donar testimoni una ullada sobre la literatura professional, el control bibliogràfic preocupi molt el col·lectiu dels bibliotecaris. El 1974, D. Anderson prepara per a la Unesco, a petició de la IFLA, un estudi titulat: *UBC a long term policy. A plan for action* que defineix el CBU segons una fórmula senzilla, sempre present als treballs posteriors:

«The purpose of the system is to make universally and promptly available, in a form which is internationally acceptable, basic bibliographic data on all publications issued in all countries».

La característica del CBU, la seva novetat, rau ara en l'expansió del seu camp d'acció, que va des de la compatibilitat dels sistemes automatitzats fins a l'adopció de normes biblioteconòmiques per als països del Tercer Món. També suposa la certesa, i fins i tot la creença, que la contribució de tots és important, i que si bé poden existir diferències quantitatives entre els països, no n'hi ha de qualitatives. D. Anderson ho expressa així:

«All countries can participate as component parts of a worldwide UBC system, if their contribution follows patterns and standards that are universal; and equally can receive».

Des d'aleshores trobem inscrits, dins del programa del CBU, tres components nacionals essencials: una agència bibliogràfica, una legislació sobre el dipòsit legal i una bibliografia nacional. Aquests components seran conformatos i concretats els anys següents. En efecte, després de l'informe de D. Anderson, el programa del CBU és ratificat per la Unesco; la Unesco i la IFLA congreguen, el setembre del 1977 i durant quatre dies de discussions, els representants de 72 Estats membres i d'11 organitzacions internacionals gover-

namentals i no-governamentals, amb un total de 145 especialistes, amb dos objectius concrets:

- arribar a un acord mínim sobre la cobertura, la forma, la presentació, la classificació i la periodicitat de les bibliografies nacionals corrents;
- trobar una fórmula per tal d'ajudar els països a realitzar llur propi control bibliogràfic nacional, tant de forma tradicional, manual, com de manera automatitzada.

D'entrada, els participants van basar-se en un document de treball enllestit per l'Oficina internacional de la IFLA per al CBU i titulat: *La Bibliographie nationale: son rôle actuel et ses développements futurs*. Aquest document exposava el paper i el lloc de la bibliografia nacional, de l'agència bibliogràfica i del sistema de l'edició dins del marc del control bibliogràfic nacional, que esdevindrà universal; definia les característiques de la bibliografia nacional en relació amb el dipòsit legal; presentava la tria dels documents que caldria enregistrar, els suports materials i el contingut de les notícies; acabava amb consideracions sobre el desenvolupament de les bibliografies nacionals, el compartiment dels recursos i les recomanacions previsibles.

Durant aquests quatre dies les discussions es concentraren essencialment sobre els punts següents:

- les analogies i les diferències entre les nocions de dret d'autor i de dipòsit legal;
- la problemàtica dels països on l'edició nacional és multilingüe i fan ús d'escriptures diverses, els quals es troben amb dificultats per garantir la compilació bibliogràfica en les escriptures originals;
- els problemes de transliteració derivats del punt precedent i per als quals es demanaren solucions internacionals;
- els buits i les mancances del control bibliogràfic de les publicacions dels organismes internacionals;
- els «risks» derivats del fet de deixar a l'agència, tot fent ús del seu dret, fer la tria dels documents que haurà de recollir dins la bibliografia d'entre tots els lliurats al dipòsit legal;
- i també, relacionats amb aquesta lliure elecció, tots els problemes de terminologia tendents a intentar definir les categories dels documents a recensionar i llur ordre de prioritat.

En acabar-se el congrés els participants adoptaren 23 recomanacions:

- unes adreçades a l'atenció dels governs sobre la necessitat de crear o millorar la legislació del dipòsit legal;
- unes altres a l'atenció de la Unesco per tal que enllestís una «lleï model» de dipòsit legal i organitzés les formacions necessàries per posar en marxa la majoria de les recomanacions;
- unes altres a l'atenció de les agències nacionals mateixes, tot fent referència a les recomanacions sobre l'adopció de regles internacionals per a la descripció i la identificació dels documents (ISBD, ISBN, ISSN...), a la definició sobre la cobertura, el contingut i la classificació de les bibliografies nacionals...;

— d'altres, finalment, a l'atenció de la IFLA per tal que realitzés estudis diversos sobre la definició de les categories noves de documents a recensionar, o sobre la producció i l'ús de fitxes catalogràfiques o l'establiment de directrius en matèria de control d'encapçalaments, fins i tot també sobre les relacions ISDS/ISBD(S)...

Alguns mesos més tard, amb la publicació del *Rapport final* del congrés, el col·lectiu internacional de biblioteques disposava d'un text precís i estructurat sobre el qual podia recolzar-se per realitzar de la millor manera possible el control bibliogràfic a cada país. Inversament cada país podia igualment saber on es trobava, quant als elements definits per les recomanacions segons l'informe i, així, avaluar en quin grau participava al CBU.

■ 2. ELS PRINCIPIS D'UNA BIBLIOGRAFIA NACIONAL CORRENT

És l'element nacional significatiu que permet la participació al CBU. Cal que respongui a un cert nombre de criteris: per tal que reflecteixi la producció nacional ha de recollir els documents de forma exhaustiva i ha d'oferir la identificació «de referència» d'aquests documents.

■ 2.1. RECENSIONS

Les bibliografies nacionals oficials corrents són, encara a l'actualitat, de tres tipus segons les compilacions:

- el tipus territorial recull els documents en totes les llengües publicats sobre el territori nacional (França, Itàlia, GB, Espanya);
- el tipus lingüístic recull els documents publicats en una sola llengua independentment del país de l'edició (RFA, RDA...);
- el tipus documental recull el màxim de documents que fan referència al país: ja siguin les obres publicades al país, les publicades sobre el país però a l'estranger, o les publicades pels autors nacionals independentment de llur lloc de residència o de publicació (Suïssa, Hongria, Madagascar...).

Entre aquests tres tipus el Congrés de 1977 no reconegué més que el primer com a definició de bibliografia nacional. En efecte, dins del marc del CBU, una bibliografia nacional ha de ser compilada en base als exemplars del dipòsit legal; i una llei sobre el dipòsit solament pot aplicar-se dins els límits d'un territori nacional. L'exhaustivitat no pot, doncs, ser aconseguida, seriosament parlant, si no és a través dels editors i dels impressors nacionals. Nombroses

bibliografies nacionals veuen endarrerida llur publicació a causa de recollir documents editats a l'estranger, tasca que es porta a terme buidant altres bibliografies.

Els documents publicats fora del país no poden ser recensionats si no és de forma molt fragmentària. La seva presència comporta el risc de tornar menys rigorós el control bibliogràfic nacional, ja que el mateix document podria trobar-se a diverses bibliografies nacionals amb una descripció sensiblement diferent.

Hom demana als països que les recullen de presentar-les en llistes diferents a les consagrades als documents nacionals, o de fer-les predecir d'un signe distintiu en el cas de llista única. El Canadà ha donat l'exemple tot organitzant el 1981 la seva bibliografia nacional *Canadiana*: presenta la seva compilació en dues llistes, una per als impresos canadencs i l'altra per als impresos sobre el Canadà.

■ 2.2. CONDICIONS DE REDACCIÓ

Cal que la bibliografia nacional sigui redactada, en base als exemplars del dipòsit legal, per un organisme oficial responsable de la seva publicació.

2.2.1. L'organisme responsable acostuma a ser la biblioteca nacional que fa el paper d'agència bibliogràfica. La Unesco ha publicat el 1979 unes recomanacions adreçades a les agències bibliogràfiques.

No podem dir que actualment els organismes que a cada país suporten el sistema bibliogràfic i biblioteconòmic nacional assumeixin totes les funcions definides en aquestes recomanacions; però cada vegada que hi ha una voluntat de reestructuració del sistema la transformació es fa sempre en el sentit d'un acostament entre l'agència, el dipòsit legal i la bibliografia nacional. Quan es creen noves bibliografies nacionals, per exemple, és gairebé sempre un organisme oficial qui se n'encarrega i les reestructuracions recents com a Kenya, a Singapur, a Tanzània o al Senegal estan totes d'acord amb les recomanacions.

La creació més espectacular ha estat feta recentment pels Estats Units el 1983 amb la producció dels *NUC-US Books* en microfites. De fet es tracta d'una «diversificació de productes» més que no pas d'una autèntica creació. En canvi, molts països en vies de desenvolupament han creat realment llur bibliografia nacional des de fa 10 anys. Podríem citar Barbados, Benín, el Camerun, Gàmbia, Kenya, Papua Nova Guinea...

2.2.2. La legislació del dipòsit legal afecta, segons els països, els editors, els impressors o els autors; defineix el nombre d'exemplars que cal dipositar, el moment de fer-ho, els diferents tipus de documents sotmesos al dipòsit i les penalitzacions pertinents per no respectar la llei.

Per tal de dur a terme un funcionament satisfactori hom considera que l'agèn-

cia bibliogràfica ha de disposar com a mínim d'un exemplar del document, lliurat 48 hores abans de la seva posada a la venda. No solament cal que els llibres i els periòdics siguin sotmesos al dipòsit legal, sinó també els altres tipus de documents sobre paper i sobre qualsevol altre suport material.

Actualment les legislacions del dipòsit legal existeixen quasi per tot arreu, però estan lluny encara de considerar tot l'aspecte documental preconitzat pel congrés; i així ens trobem que no tots els països que tenen una legislació del dipòsit legal han creat una bibliografia nacional. Altrament es constaten nombroses irregularitats en l'aplicació efectiva de la legislació. Aquestes dificultats, no gens fàcils de quantificar, existeixen tant en els països de tradició editorial antiga com en els països en vies de desenvolupament.

■ 2.3. PERIODICITAT FREQUENT I RAPIDESA EN LA PRODUCCIÓ

La periodicitat més desitjable és la setmanal o mensual. Més enllà, el retard aportat a la informació pot ser perjudicial per al bon ús de la bibliografia. Sabem, però, que la demora en la publicació de la bibliografia depèn de dos factors que no sempre poden superar-se:

2.3.1. El moment concret de fer el dipòsit definit per la legislació (és evident que un dipòsit amb una demora d'un mes tot comptant a partir de la data de publicació, tal com el practiquen encara a nombrosos països, és un factor més de retard) i el respecte per part dels editors de fer efectiu aquest dipòsit dins el termini exigit.

2.3.2. El temps necessari per al tractament de l'obra a partir de la seva arribada a l'agència.

Aquesta demora última pot ser reduïda gràcies a l'automatització. Solament una trentena de països han automatitzat la producció de llur bibliografia nacional. La majoria dels formats per a l'enregistrament de les dades han estat adaptacions del format MARC o són compatibles amb ell. Després d'una posada en marxa més o menys llarga el resultat més visible, a part de l'acceleració del tractament, és el de la diversificació dels productes (paper, microfites o en línia).

El Canadà i la RFA ens mostren un dels millors exemples d'aquesta diversificació de productes oferts als abonats. Però de moment, pel que fa a alguns països, estem molt lluny fins i tot d'una producció regular manual de la bibliografia nacional. I solament aquesta producció regular pot fer que el país participi realment en el CBU. Les demores de recensionament i de publicació massa llargues són incompatibles amb la funció d'informar. Després de creacions reeixides la periodicitat no es manté, la majoria de les vegades per manca de

personal i a causa del cost de la producció. Podríem citar Benín que, després d'un núm. 1 el 1978 no ha pogut mantenir la periodicitat semestral anunciada i ha publicat, el 1984 únicament, un núm. 2 acumulatiu per al període 1978-1983.

■ 2.4. CATALOGACIÓ CIENTÍFICA

El personal especialitzat de l'agència redacta les notícies, omple els qüestionaris o connecta en línia segons els casos, sempre amb el document davant dels ulls per tal de dur a terme una catalogació de primera mà. La notícia sempre «signalètica» és, així establerta, el carnet d'identitat del document i n'és el punt de referència principal.

El Congrés havia recomanat l'adopció de les diferents ISBD. La publicació del conjunt de les ISBD en català és la prova de la vitalitat d'aquesta norma. No surt cap número de l'*International Cataloguing* on no s'anuncii una nova traducció.

Però la notícia ISBD no comprèn la zona dels encapçalaments que serveixen per a la classificació, d'aquí que existeixi la necessitat que cada país establix un fitxer d'autoritats nacionals per als noms de persones, d'entitats oficials, privades, religioses, uns títols uniformes... Pel que fa referència a aquests punts d'accés a les notícies, la IFLA ha format un grup de treball per tal d'el·lèstir uns principis i regles internacionalment acceptables per a la creació i l'intercanvi de dades sobre els encapçalaments. El 1984 han estat publicades les *Guidelines for authority and reference entries* però resten encara per resoldre problemes greus d'estructura ja que hi ha una tendència prioritària a redactar llistes internacionals d'encapçalaments, en relació amb sistemes automatitzats (LCNA, Canadiana i els fitxers nous de la Biblioteca Nacional de París), abans que llistes nacionals que cada país hauria de produir.

■ 2.5. CONTINGUT I CLASSIFICACIÓ

Les 106 bibliografies nacionals que existien el 1984 recensionaven totes les monografies, però solament 80 recollien les publicacions en sèrie, 72 les publicacions oficials, 62 les tesis i memòries universitàries, 60 els mapes i els plànols, 41 les partitures musicals, 43 els llibres o els articles sobre el país publicats a l'estranger, 8 els films, 20 els discos (dels quals solament 4 els discos parlats) i 17 les microformes.

Hom pot comprendre perquè el 1977 el Congrés no havia pogut trobar un acord més que per als documents la recensió dels quals era indispensable (les

monografies, els títols de periòdics nous i també els canvis de títols) tot deixant a cada país la cura de recollir la resta de documents segons les seves necessitats i possibilitats. La compilació mínima incloïa les publicacions oficials, ja fossin monografies o de caire periòdic. Els suports recents de la informació, que tenen la seva seu a les mediateques, es troben encara recollits molt malament dins les bibliografies a causa de la manca de «médiographies». I ara ja comencen a sorgir problemes nous pel control bibliogràfic de productes electrònics que contenen uns elements diferents des del punt de vista bibliogràfic: un videodisc, per exemple, pot emmagatzemar a la vegada llibres, articles de periòdics, plànols, imatges i films. Actualment cal repertoriar encara de forma separada els elements integrats en una memòria comuna.

Per tal de complir la seva tasca d'informar, la bibliografia nacional ha de presentar una classificació sistemàtica (CDU o Dewey més o menys adaptada, amb preferència a una classificació nacional). Aquesta classificació sistemàtica ha de ser completada per un sistema d'índexs més o menys nombrós, la confecció dels quals queda molt facilitada per l'automatització.

■ 3. ELS PRINCIPIS DE LA BIBLIOGRAFIA NACIONAL RETROSPECTIVA

Tant el 1974 com el 1977 el programa del CBU va ser pensat essencialment com un control bibliogràfic de la producció corrent. Les compilacions retrospectives no quedaven previstes més que a través dels volums acumulatius de la bibliografia corrent, a la qual solament se li aconsellava una aparició regular sense cap altra precisió. Altrament, a mida que s'implantaven els controls bibliogràfics nacionals corrents, es feia evident que el CBU podia ser considerat globalment tant dins el seu aspecte retrospectiu com corrent, gràcies als progressos tecnològics que en pocs anys convertiren en factibles tasques d'interpretació i de conversió impensables abans.

Malgrat això, i contràriament al CBU corrent, el CBU retrospectiu no s'aplica sobre un camp verge. Com ja s'ha dit a la introducció, des que existeixen llibres impresos existeixen els repertoris bibliogràfics. Es tracta de l'obra de bibliògrafs aïllats envoltats de molt bona voluntat i regulars mitjans de fortuna, els quals sovint van compilar, excepte alguns viatgers infatigables, tant catàlegs de biblioteques o de llibreries com bibliografies generals i especialitzades. Aquesta tasca compilatòria restà incompleta per manca de mitjans d'informació, però també de forma deliberada perquè les biblioteques tenien la tendència de reduir la producció editorial «digna de recensió» a la producció literària i sovint van negligir els textos científics i tècnics.

Quan els organismes públics o privats han pres la rellevada al segle XX, per tal de completar la cobertura dels buits, s'han preocupat poc de «normalit-

zacions». Frequentment s'han pres fotografies de fitxes de procedències diverses per tal de constituir acumulatius cronològics més importants (*Gesamtverzeichnis des deutschsprachigen Schrifttums 1700-1965* per exemple). En canvi el *National Union Catalog*, que no és pròpiament una bibliografia retrospectiva sinó un catàleg col·lectiu, posseeix unes notícies d'identificació completes. Hom disposa d'un ampli fons de 12 milions de llibres anteriors al 1956, de totes les llengües i de totes les nacionalitats on, els bibliògrafs dels països que no disposen de bibliografies retrospectives, trobaran motius per popuar per tal de retrobar una bona part de notícies de llibres que els afecten a condició, això sí, d'acceptar les notícies tal com s'hi troben. No deixa de ser una possibilitat per als països antigament colonitzats i que estan molt desproveïts quant al control bibliogràfic nacional retrospectiu. Si admetem que la bibliografia retrospectiva nacional d'aquests països ha de començar amb l'aparició de la primera premsa impressora al seu territori, encara que en aquella època el país en qüestió no fos independent, la tasca és considerable. Les realitzacions nacionals són molt poc nombroses, però cal destacar que prou sovint les obres publicades dins del país han estat recensionades en les bibliografies nacionals del país colonitzador, on poden ser, doncs, localitzades. Aquesta és una altra possibilitat de la compilació retrospectiva.

És evident que des del moment que una bibliografia nacional corrent existeix, la confecció de bibliografies retrospectives es troba facilitada ja que n'hi ha prou amb fabricar acumulatius de 5, 10, 20 anys i més. Aquesta solució ha estat emprada des de fa temps per les bibliografies comercials particularment. Tampoc en aquest cas cap anhel autèntic de normalització no ha guiat la fabricació d'aquests acumulatius, sinó que han estat per damunt de tot els imperatius econòmics, un cop acceptada llur necessitat per a la recerca documental.

Davant d'aquestes situacions heterogènies i després de l'èxit del CBU corrent, la secció de bibliografia de la IFLA ha creat el 1981 un grup de treball dotat de dos objectius:

- establir unes recomanacions per a l'elaboració dels volums acumulatius anuals i plurianuals de les bibliografies nacionals corrents;
- publicar un inventari general de les bibliografies nacionals retrospectives existents, per tal de permetre a cada país d'analitzar les dades d'aquest inventari i així trobar el camí per completar el seu control bibliogràfic nacional retrospectiu.

■ 3.1. ELS VOLUMS ACUMULATIUS

El CBU retrospectiu ressalta la importància de la data de creació de la bibliografia nacional corrent. A partir d'aquesta data esdevé teòricament possible fer els volums acumulatius i, per tant, pràcticament necessari adoptar unes regles compatibles amb les de les bibliografies nacionals corrents.

Una enquesta ha estat feta pel congrés de la IFLA a Montreal el 1982; després el grup de treball ha establert les recomanacions tot tenint present d'antuvi que, contràriament a la bibliografia nacional corrent, que té com a funció primera la informació, la bibliografia nacional retrospectiva té com a funció principal la identificació del conjunt dels documents que constitueixen la producció nacional quant a les monografies.

A més, si els problemes tècnics plantejats per l'elaboració dels volums acumulatius de les bibliografies nacionals corrents queden resolts en gran part quan són automatitzats, cal no oblidar que el programa del CBU retrospectiu, paral·lelament al del corrent, ha de poder ser aplicat per la totalitat del col·lectiu biblioteconòmic. Per això, i tot considerant el nombre limitat de països que gaudeixen de sistemes d'enregistrament automatitzats, les recomanacions que han estat formulades són mínimes; resulten molt senzilles i poden resumir-se de la següent manera:

- tota bibliografia nacional corrent de periodicitat inferior a un any cal que sigui completada per un volum acumulatiu anual del mateix contingut i amb la mateixa classificació que el fascicle corrent; classificació sistemàtica completada per dos índexs (un índex d'autors —entitats responsables—, títols, anònims o no, en un ordenament alfabètic únic, i un índex de matèries);
- per altra part, la periodicitat recomanada, per als volums retrospectius, és la periodicitat quinquenal. El volum quinquenal ha de tenir un ordenament que permeti la identificació per damunt de tot: una única classificació alfabètica d'autors, entitats responsables i títols anònims per a les notícies principals, completades per un índex de matèries. Les notícies bibliogràfiques hauran de ser redactades d'acord amb els principis de la ISBD segons el nivell adoptat al fascicle corrent;
- el contingut dels volums acumulatius quinquenals ha de ser idèntic a la recensió de la bibliografia corrent pel que fa a les monografies, incloent-hi les publicacions oficials. Els únics afegits possibles seran aquells destinats a completar l'exhaustivitat.

Aquestes recomanacions, volgutament limitades, no resolen pas tota la problemàtica; concretament:

- els problemes vinculats a la recensió de documents que no siguin monografies i a les noves publicacions en sèrie (compreses les que siguin publicacions oficials) la recensió corrent de les quals està garantida als suplementes dels fascicles de base;
- els problemes relacionats amb la compilació de la bibliografia corrent quan no és purament territorial: de fet fóra lògic i desitjable que les «exteriorica» no figuressin als volums acumulatius;
- els problemes de les dates reals de la recopilació: si fos possible caldria aconseguir que els volums acumulatius solament continguin els documents publicats durant el període cobert. Dit en altres termes, és possible i desit-

jable d'anul·lar, als volums acumulatius, els retardaments de tractament inherents a la bibliografia corrent.

El 1985 aquestes recomanacions han estat publicades per la IFLA al núm. 6 de la col·lecció *IFLA Professional Reports*.

■ 3.2. LES BIBLIOGRAFIES RETROSPECTIVES

Cal ara, primer de tot, precisar els límits del CBU retrospectiu segons algunes definicions que semblen senzilles, però que la diversitat de les pràctiques nacionals ha portat als grups de treball a llargues discussions abans de veure-les acceptades.

— El propòsit d'una bibliografia nacional retrospectiva és de compilar els documents impresos publicats en el territori nacional per tal de permetre la identificació de la producció nacional.

— El control bibliogràfic retrospectiu de cada país cal que sigui fet tot tenint en compte les actuals fronteres territorials tal com es fa per a les bibliografies corrents. Aquest postulat, adoptat al marge de tota consideració política o ideològica, permet establir una recopilació coherent, encara que la situació política i les fronteres poden haver canviat considerablement als diferents països des dels començaments de la impremta.

— Una bibliografia nacional retrospectiva comença la seva compilació amb la data de publicació del primer llibre imprès al país; acaba la seva compilació amb la creació de la bibliografia nacional corrent, excepte en aquells casos en els quals no ha donat lloc a l'existència de volums acumulatius.

— Inversament a la majoria de les bibliografies nacionals corrents, la bibliografia nacional retrospectiva no disposa de cap base legislativa, del tipus del dipòsit legal, que li permeti assolir l'exhaustivitat; hom admet, doncs, com a bibliografia nacional retrospectiva tot inventari que demostrï una voluntat de compilació sense excloure documents, fins i tot encara que sigui impossible saber si ha estat redactada de primera mà o de segona mà.

Com s'ha vist, en el marc del control bibliogràfic retrospectiu existeixen dues classes de països:

3.2.1. Els països que mantenen la seva identitat política i/o territorial actual des de la implantació de la primera premsa d'imprimir. Són, generalment, els països de tradició editorial antiga amb una cobertura bibliogràfica retrospectiva en ocasions bastant completa.

Per descomptat resulta bastant fàcil trobar notícies sobre llur passat editorial. En aquests països existeixen sovint reculls de llibres antics i sobre tot d'in-cunables, fragmentaris algunes vegades. Les descripcions acostumen a ser de-

tallades però, com que són antigues, queden lluny de la ISBD(A), per exemple; el sistema de producció artesanal d'aquestes obres antigues fa que fos considerada no solament la identificació d'una edició sinó també l'existència de diversos exemplars; les recensions eren en funció del lloc on els llibres estaven dipositats; per aquesta causa no es disposa de bibliografies nacionals d'in-cunables o de llibres antics sinó de catàlegs de biblioteques tipus «*Short Title Catalogue*» per nacionalitats. També són un element del CBU retrospectiu dels països de tradició editorial antiga.

3.2.2. Els països sota tutela colonial al moment de l'aparició del primer llibre imprès sobre llur territori. Per a aquesta segona categoria és important de conèixer la situació bibliogràfica durant la colonització, situació que esdevé variable segons les nacions i les prepotències colonials: o sense activitat editora a la colònia i per tant sense compilació de l'activitat editorial, o compilació integrada dins de la bibliografia nacional del país colonitzador. Els repertoris bibliogràfics antics i contemporanis referents a les colònies són freqüentment treballs universitaris que s'adrecen a recollir els documents relatius a un país independentment del lloc de publicació i de la llengua, i sense plantejar-se el fet de compilar la producció nacional. Podríem dir que, durant anys, la literatura de les colònies (produïda a les colònies) ha estat confosa o assimilada a la literatura colonial (escrita sobre les colònies).

L'inventari de la IFLA publicat el 1986 solament podia ser fragmentari: posa en evidència les llacunes o les mancances de les compilacions existents per a cada país i permetrà de servir de guiatge a aquells que voldran reduir aquests buits amb la redacció de bibliografies noves més adaptades al control bibliogràfic retrospectiu. En aquest terreny els treballs del grup són innovadors en la mesura que, per primera vegada sens dubte per a molts països, la investigació retrospectiva ha deixat de ser entesa com una recerca temàtica o documental per esdevenir una recerca d'identificació de la producció nacional.

■ 4. ESTAT ACTUAL DEL CBU CORRENT I RETROSPECTIU

Els principis de les bibliografies nacionals corrents i de les bibliografies nacionals retrospectives exposats aquí han estat establerts pels treballs de la IFLA dins del marc del CBU des de fa més de 10 anys. En aquest moment, en què anem a celebrar enguany a Brighon el 10è aniversari del congrés de París sobre les bibliografies nacionals, cal fer un balanç sobre l'estat actual del CBU, és a dir, veure fins a quin punt ha esdevingut una realitat i considerar el que resta per fer.

■ 4.1. EL CBU CORRENT

El concepte del CBU corrent ha estat rebut molt favorablement per la totalitat del món de les biblioteques. Des del 1977 poden constatar-se, a través de les conclusions de les enquestes de la Unesco sobre els serveis bibliogràfics en el món, molts factors que demostrin una posada en marxa real, particularment sobre quatre punts:

4.1.1. Creixement del nombre de bibliografies nacionals corrents i del fet de compartir els recursos.

Barbara L. Bell a la seva obra *An annotated guide to current national bibliographies* (1986) anota 208 països, estats o territoris; solament 32 d'ells no disposen de bibliografies nacionals i tampoc no queden ressenyats a les bibliografies regionals i a les llistes d'adquisicions de la Biblioteca del Congrés. Aquests països sense compilació bibliogràfica nacional són de dos tipus: o amb producció nacional molt petita, o víctimes d'enormes dificultats interiors.

Des del 1977, malgrat els atzars de la cooperació, les bibliografies supranacionals han estat desenvolupades, i per a alguns països han constituït l'únic mitjà de participació efectiva al CBU: *CARICOM Bibliography* per al Carib, *Boletín bibliográfico* per a l'Amèrica Llatina, *Arab bulletin of publications* per a l'Àfrica del Nord i l'Orient Mitjà i, finalment, *South Pacific Bibliography* per als països d'Oceania.

4.1.2. Creixement del nombre de països que usen les normes internacionals de catalogació.

El desenvolupament en l'ús de les ISBD ja ha estat comentat. La quasi totalitat de les bibliografies nacionals regulars utilitzen ara les ISBD o les AACR (que estan en conformitat amb les ISBD); les normes nacionals són de mica en mica abandonades o refetes adientment i no se n'han creat de noves. Dins l'àmbit de les bibliografies automatitzades, ultra el desenvolupament dels formats MARC ja assenyalat, cal remarcar els treballs en curs al si de la IFLA sobre el format d'intercanvi UNIMARC, concretat per la publicació el 1987 de l'*UNIMARC Manual*; igualment com s'ha fet els treballs de la Unesco i de l'UNISIST per a l'establiment d'un *Format Comú de Comunicació* (FCC). La necessitat d'aquesta codificació internacional que permet ella sola el reconeixement dels elements de descripció dins l'intercanvi d'informació és, doncs, definitivament entesa.

4.1.3. El desenvolupament constant de les automatitzacions de les bibliografies nacionals.

L'automatització modifica considerablement a vegades els serveis oferts per les agències bibliogràfiques. Un inventari d'aquests serveis nous ha estat fet el 1986 per l'International MARC Project de la Deutsche Bibliothek: *International guide to MARC databases and services: national magnetic tape ser-*

vices. Actualment estan elaborant-se les convencions d'intercanvi entre agències bibliogràfiques (*International transfers to national MARC records: guidelines for agreements relating to the transfer of national MARC records between national bibliographic agencies*). La fusió de dos programes fonamentals de la IFLA: el CBU i l'IMP en un programa únic a començament d'aquest any és la prova d'aquest canvi i possiblement el signe d'un replantejament de la «universalitat» de la bibliografia nacional impresa proclamada el 1974.

4.1.4. El desenvolupament del CIP.

La catalogació prèvia a la publicació era esmentada solament dins les recomanacions del 1977. Però, com ha suposat una solució nova al problema de la rapidesa en la compilació, ha agafat prou volada com per suscitar el 1982 un congrés Unesco/IFLA a Ottawa, les recomanacions del qual han estat publicades el 1986. A l'actualitat el CIP es troba posat en pràctica a una quinzena de països, com a mínim a certs nivells i segons formes diverses. Pot correspondre simplement a una multiplicació del nombre de documents que ofereixen les notícies més o menys completes al reverso de la pàgina del títol, o fer-se acompanyar de la publicació d'una recensió paral·lela a la bibliografia nacional corrent sota la forma de suplement (com a la RFA), i fins i tot constituir com a la Gran Bretanya la primera versió de les notícies entrades en màquina i seguidament enriquides amb les dades absents o incertes per tal d'arribar a les identifications completes de la base bibliogràfica nacional.

4.1.5. Els factors negatius del CBU corrent.

No cal creure ara que tot s'ha complert dins del CBU fins i tot quan els 30 països que no tenen cap compilació bibliogràfica no representen quantitativament parlant més que el 5% de la producció impresa mundial. Les insuficiències del CBU corrent són molt diverses:

- paradoxalment quan els països del Tercer Món tenen una bibliografia nacional regular, aquesta acostuma a estar més pròxima a les recomanacions IFLA/Unesco que les d'alguns països industrialitzats. En efecte, els primers han establert llur bibliografia nacional corrent tot seguint aquestes recomanacions, mentre que els segons sovint han renunciat a modificar unes recensions antigues i satisfactòries en general, per tal de continuar amb unes regles que, altrament, eren acceptades. Això és real sobre tot quant a la cobertura de la recopilació i als tipus de documents recensionats, però també quant al fascicle d'introducció de la bibliografia nacional corrent que és lliurat amb l'abonament. Cal que contingui totes les anotacions útils (títol i periodicitat, adreça de l'entitat responsable, categoria dels documents ressenyats dins dels fascicles de base i dels suplementos, nom i adreces dels organismes per tal d'assegurar les altres recensions, les categories de documents ressenyats d'alguna manera dins del país, classificació i índex, lèxic i abreviatures, codi de transliteració, format d'enregistrament eventual...) i mai no ha estat creat, evidentment, en cap país. Fóra desitjable que la secció de bibliografia de la IFLA fes, referent a aquest tema,

unes proporcions concretes per tal d'estimular les agències bibliogràfiques nacionals;

— el segon aspecte negatiu, bastant més greu, fa referència al conjunt de problemes de producció de la bibliografia nacional corrent per a nombrosos països, i no solament per als del Tercer Món. És cert que hi ha hagut nombroses creacions però com que solament la regularitat de la recopilació permet la participació al CBU, no fem més que lamentar les massa nombroses baixes d'aparicions i els massa nombrosos canvis de periodicitat que, de fet, són abandons encoberts.

■ 4.2. EL CBU RETROSPECTIU

— Negativament hom ha d'assenyalar la relativa manca d'interès pel que ja existeix: ara per ara no és pensable de refer el que ja ha estat fet, per la qual cosa fóra desitjable, als països de tradició editorial antiga, de multiplicar els treballs complementaris, tant per omplir les llacunes cronològiques com per completar les seleccions arbitràries de reculls que descarten, per exemple, llibres científics i tècnics i llibres infantils. Un país que comença el seu CBU retrospectiu pot intentar de recuperar també els mateixos documents (malgrat que la recerca constant dels documents dispersos pel mateix país i per l'estranger, per tal de constituir la col·lecció nacional, demana uns mitjans financers considerables; és per tant una solució poc realista) o fer la compilació de bibliografies internacionals i especialitzades preexistents, la qual cosa resulta també un treball llarg emprès, per exemple, per la Nova Zelanda (des dels orígens a 1960). Els casos de confecció manual de grans repertoris retrospectius són molt rars.

— En canvi, en aquest aspecte, la informàtica aporta unes solucions inesperades vinculades alhora a l'automatització de la bibliografia corrent (RFA, Canadà, Dinamarca, Finlàndia, RDA, Gran Bretanya) i al tractament automatitzat de les dades retrospectives sovint acompanyat d'una catalogació de primera mà (Austràlia 1901-1950, Canadà 1751-1950, França 1501-1800...).

Cal afegir ara les noves reserves de dades retrospectives, aspectes nous del CBU, que són les bases bibliogràfiques de les biblioteques nacionals (Gran Bretanya amb BLAISE, França amb BN-Opale) i les xarxes comercials com l'OCLC, mentre esperem les interconnexions de xarxes.

■ CONCLUSIONS

El CBU ha esdevingut una realitat en menys de 15 anys. Gairebé tots els països s'hi han interessat i molts han aconseguit els mitjans per convertir-se'n en membres, tot demostrant així que el CBU és ben bé la suma dels controls bibliogràfics nacionals.

Més encara, en 15 anys les noves tecnologies han fet passos gegants i l'automatització de les ressenyes bibliogràfiques ha desencadenat el que sembla ser una autèntica mutació.

Les bibliografies nacionals corrents automatitzades són cada vegada més nombroses, tant des del punt de vista de llur abast com de llur producció; el CBU retrospectiu en línia ja no és una utopia gràcies a la interconnexió possible entre les xarxes internacionals de dades. L'intercanvi mundial de les informacions és tècnicament possible i el seu perllongament natural, l'accés universal a la informació i a les publicacions, podrà realitzar-se ràpidament. Però tot això és car. És necessari moderar aquestes apreciacions entusiastes.

Existia el 1974 al CBU un aspecte que va semblar-me molt important: era el fet que es considerava que tots els participants tenien la mateixa categoria, tot establint-se les diferències solament a nivell quantitatiu. Des que la tecnologia converteix a poc a poc en possible la realització del CBU sense passar per l'etapa del control bibliogràfic nacional, ens pertoca a nosaltres de trobar solucions per tal de no rebutjar de nou, al marge d'aquestes realitzacions, una bona part dels països que no tindran els mitjans tècnics, humans ni financers per participar en aquests intercanvis, o com a mínim per beneficiar-se'n.

Barcelona
28 abril 1987

BIBLIOGRAFIA BÀSICA I NOTES

ANDERSON, Dorothy. *Universal bibliographic control: a long term policy. A plan for action.* München: Verlag Dokumentation, 1974.

ANDERSON, Dorothy. *UBC: a survey of universal bibliographic control.* The Hague: IFLA, 1982. (Occasional papers; 10).

BEAUDIQUEZ, Marcelle. *Le Développement des bibliographies nationales courantes entre 1970 et 1974* (Communication présentée à la 42e conférence générale de l'IFLA, Lausanne, 1976).

BEAUDIQUEZ, Marcelle. *Recommandations pour la préparation des volumes cumulatifs des bibliographies nationales courantes (préparées) sous les auspices de la section de bibliographie.* La Haye: IFLA, 1985. (IFLA Professional reports; 6).

BELL, Barbara L. An Annotated guide to current national bibliographies. Alexandria, Va: Chadwyck-Healey Inc., 1986.

La Bibliographie nationale: son rôle actuel et ses développements futurs. Paris: Unesco, 1977. (PGI-77/UBC/2).

CONGRES INTERNATIONAL SUR LES BIBLIOGRAPHIES NATIONALES. Paris. 1977. Rapport final. Paris: Unesco, 1978. (PGI-77/UBC/3; CONF. 401/COL.7.

Guidelines for cataloguing-in-publication / comp. by Dorothy Anderson for IFLA and Unesco General Information Programme and UNISIST. Paris: Unesco, 1986. (PGI-86/WS/1).

Guidelines for the national bibliographie agency and the national bibliography. Paris: Unesco, 1979. (PGI-79/WS/18).

Inventaire général des bibliographies nationales rétrospectives = Retrospective national bibliographies: an international directory / éd. Marcelle Beaudiquez. München: Saur, 1986. (IFLA Publications; 35).

LUNN, Jean. Guidelines for legal deposit legislation. Paris: Unesco, 1981. (PGI-81/WS/23).

POMASSL, Gerhard. Survey of existing legal deposit laws. Paris: Unesco, 1977. (PGI-77/UBC/Ref. 2).

Les Services bibliographiques dans le monde 1975-1979 / réd. par Marcelle Beaudiquez. Paris: Unesco, 1977. (Documentation, bibliothèques et archives; bibliographies et ouvrages de référence).

— ibid. Supplément 1980-1982 (n° spécial du *Bulletin de l'Unisist*)

— ibid. Supplément 1981-1982. Unesco, 1985.

— ibid. Supplément 1983-1984 (à paraître)

Nota de la traductora: He respectat l'ús de majúscules i els espais entre els paràgrafs perquè he vist que obeïen a raons jeràrquiques ben determinades. Igualment quant als subratllats.

També he respectat la forma en què està expressada la bibliografia final. He suprimit, però, la numeració ja que l'ordre és l'alfabètic i no s'hi feien remissions dins el text. Penso que mantenir els números podia portar a confusions.

He traduït el verb «recenser» per compilar, recollir, aplegar i, poques vegades recensar, perquè a la *GEC* i al Fabra «recensió» té un sentit diferent de l'usat per l'autora i originaria unes ambigüitats problemàtiques per a la correcta interpretació del text.